

บทที่ 4

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านความคงที่ทางเพศของเด็กอายุ 4-8 ปี และเพื่อเปรียบเทียบพัฒนาการด้านความคงที่ทางเพศระหว่างเด็กหญิงและเด็กชาย และเพื่อศึกษาลำดับขั้นของพัฒนาการความคงที่ทางเพศตามแนวคิดของ Kohlberg โดยมีสมมติฐานของการวิจัยดังต่อไปนี้

สมมติฐานข้อที่ 1 เด็กที่มีอายุมากกว่ามีความสามารถในการรับรู้ความคงที่ทางเพศดีกว่าเด็กที่มีอายุน้อยกว่า

จากการให้คะแนนคำตอบตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แล้วนำคะแนนที่ได้มาทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้วิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนสองทาง (TWO-WAY ANOVA) ดังตารางที่ 3 พบว่ากลุ่มตัวอย่างในแต่ละระดับอายุ มีความสามารถในการรับรู้ความคงที่ทางเพศแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และจากการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe Procedure) ดังตารางที่ 4 พบว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนความคงที่ทางเพศในเด็กอายุ 4 ปี 5 ปี 6 ปี 7 ปี และ 8 ปี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากผลการวิเคราะห์ที่ได้เหล่านี้ แสดงให้เห็นว่าเด็กอายุ 4 ปี 5 ปี 6 ปี 7 ปี และ 8 ปี มีความสามารถในการรับรู้ความคงที่ทางเพศแตกต่างกัน โดยที่เด็กที่มีอายุมากกว่า มีความสามารถในการรับรู้ความคงที่ทางเพศดีกว่าเด็กที่มีอายุน้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 1 ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

ตามทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจของ Piaget นั้นได้แบ่งขั้นพัฒนาการออกเป็น 4 ขั้น โดยที่จัดให้เด็กที่มีอายุประมาณ 2-7 ปี อยู่ในขั้นการคิดก่อนปฏิบัติการ (Preoperational Stage) ซึ่งในขั้นนี้เด็กยังขาดความสามารถในการอนุรักษ์ (Conservation)

ซึ่งเป็นความสามารถในการที่จะเข้าใจว่า คุณสมบัติของวัตถุยังคงที่อยู่ แม้ว่ารูปร่างภายนอกจะเปลี่ยนไปก็ตาม เช่น เมื่อทดสอบเด็กชั้นคิดก่อนปฏิบัติการด้วยคำถามด้านความไม่แปรผันทางเพศ โดยการให้เด็กดูภาพของเด็กผู้ชายที่ไม่ใส่เสื้อผ้าก่อน จากนั้นนำเอาชุดกระโปรงของเด็กผู้หญิงมาวางทับลงบนตัวเด็กผู้ชายแล้วถามเด็กว่า "เด็กชายคนนี้สวมใส่กระโปรงชุดแบบนี้ แล้วเด็กคนนี้จะ จะเป็นเด็กหญิงหรือเด็กชาย" เด็กจะตอบว่าเป็น "เด็กผู้หญิง" การที่เด็กตอบในลักษณะเช่นนี้ เพราะเด็กยังไม่สามารถตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของเสื้อผ้านั้นไม่มีผลต่อเพศของเด็ก Piaget ยังเชื่ออีกว่านิสัยของขั้นพัฒนาการนั้นกว้างมาก เช่น ชั้นคิดก่อนปฏิบัติการนั้นจะมีช่วงอายุระหว่าง 2-7 ปี ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าเด็กในช่วงปลายของขั้นนั้นย่อมจะมีความสามารถคิดแก้ปัญหาได้ดี และมีประสิทธิภาพมากกว่าเด็กในช่วงต้นของขั้นอีกด้วย (Brainerd 1978 : 31-34) ส่วนเด็กที่อายุ 8 ปีนั้น จัดอยู่ในขั้นที่ 3 ของพัฒนาการ คือ ขั้นปฏิบัติการด้านรูปธรรม (Concrete Operational Stage) ซึ่งในขั้นนี้เป็นขั้นที่เด็กมีพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจก้าวหน้ามากขึ้น เช่น สามารถเข้าใจความคงตัวของวัตถุสิ่งของ คือ มีมโนทัศน์เกี่ยวกับการอนุรักษ์เกิดขึ้น (Henry 1969:102-154 ; Sund 1976:9-11) ส่วนระยะของการเตรียมการและระยะของการบรรลุขั้นพัฒนาการ (preparation and achievement phrase) และลำดับที่คงที่ของเนื้อหาของสติปัญญา (decalages) นั้น Piaget เชื่อว่าขั้นพัฒนาการจะไม่พัฒนาขึ้นมาโดยสมบูรณ์ในทันทีทันใด แต่ในขั้นพัฒนาการหนึ่ง จะมีระยะของการเตรียมการ และระยะของการบรรลุขั้นพัฒนาการเกิดขึ้น ในช่วงระยะของการเตรียมการนั้น จะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและเนื้อหาของสติปัญญาด้านปริมาณ คือ มีการขยายโครงสร้างที่มีอยู่เพื่อรับประสบการณ์ได้กว้างขึ้น ในระยะนี้ความคิดของเด็กยังไม่มั่นคง บางครั้งพฤติกรรมของเด็กก็แสดงว่าพัฒนาการทางสติปัญญาของเขาอยู่ในขั้นนั้น แต่บางครั้งก็แสดงว่ายังพัฒนาไม่ถึง เช่น เมื่อทดสอบเด็กอายุ 4-8 ปีในเรื่องความคงที่ทางเพศ จะพบว่าเด็กเล็กจะตอบผิดหมดในขณะที่เด็กโตจะตอบถูกหมด แต่เราจะพบเด็กอีกกลุ่มหนึ่งที่สามารถตอบถูกในบางคำถาม และตอบผิดในบางคำถาม แสดงว่าเด็กมีความคิดความเข้าใจเรื่องความคงที่ทางเพศที่ยังไม่มั่นคง นั่นคือ เด็กกำลังอยู่ในระยะของการเตรียมการนั่นเอง ส่วนระยะของการบรรลุขั้นพัฒนาการนั้น เป็นระยะที่เด็กแสดงให้เห็นว่า พัฒนาการทางความคิดความเข้าใจของเขาได้บรรลุขั้นพัฒนาการนั้น ๆ โดยเขาจะมีความคิดความเข้าใจถูกต้องมากขึ้น ซึ่งในช่วงนี้โครงสร้างทางสติปัญญาของขั้นพัฒนาการนั้น ๆ ที่เคยแยกตัวกันทำงาน ก็จะมีการผสมผสานกันเป็นกลุ่มและอยู่ในสภาพที่สมดุล (Brainerd 1978:34-37) จากที่กล่าวมาทั้งหมดแล้ว นั้นจึงทำให้สามารถอธิบายได้ว่า ทำไมเด็กที่อายุมากกว่าถึงมีความคงที่ทางเพศดีกว่าเด็กที่มีอายุ

นอกจากนี้

สรุปได้ว่า ตามทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจของ Piaget กล่าวไว้ว่า การอนุรักษ์จะเกิดขึ้นอย่างแท้จริงในขั้นปฏิบัติการด้วยรูปธรรม (Concrete - Operational Stage) ซึ่งอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 7-11 ปี ส่วนในขั้นคิดก่อนปฏิบัติการ (Preoperational Stage) จะยังไม่มี การอนุรักษ์เกิดขึ้น ก็เพราะเหตุว่าเด็กในขั้นคิดก่อนปฏิบัติการนั้นจะมีอุปสรรคมาขัดยั้งพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจ กล่าวคือ เด็กยังมีการคิดแบบยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง มีการคิดแบบแบ่งเป็นจุดเดียว ตลอดจนไม่สามารถจำกระบวนการเปลี่ยนรูปได้ และไม่สามารถคิดแบบทวนกลับได้ ด้วยลักษณะการคิดแบบนี้เอง จึงทำให้เด็กขาดความสามารถในการอนุรักษ์ ซึ่งในการรับรู้ความคงที่ทางเพศก็จะมีลักษณะเช่นเดียวกันกับการอนุรักษ์ กล่าวคือ เด็กในขั้นคิดก่อนปฏิบัติการจะยังคงมีความคิดและการรับรู้ความคงที่ทางเพศอยู่ในขอบเขตที่จำกัด โดยที่จะแบ่งอยู่ที่จุดใดจุดเดียว คือ ทรงผม หรือ เสื้อผ้าเท่านั้น และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรูปร่างภายนอกเกิดขึ้น เด็กก็จะไม่สามารถเข้าใจถึงลักษณะเดิมได้ เช่น เด็กจะเข้าใจว่า ถ้าเด็กผู้หญิงสวมใส่เสื้อผ้าของเด็กผู้ชายแล้วจะสามารถกลายเป็นเด็กผู้ชายได้ นั่นก็คือ การขาดความคงที่ทางเพศ ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกันกับการขาดความสามารถในการอนุรักษ์ จึงสามารถสรุปได้ว่าพัฒนาการด้านความคงที่ทางเพศนั้นจะพัฒนาขึ้นตามอายุของเด็ก ส่วนระดับอายุของเด็กไทยที่เกิดพัฒนาการความคงที่ทางเพศนั้น จะช้ากว่าเด็กในวัฒนธรรมอื่นเล็กน้อย ซึ่งก็เป็นไปดังที่ Ginsburg และ Oppen (Ginsburg and Oppen 1962 : 152-153) ได้กล่าวไว้ว่า ระดับอายุของการเกิดมโนทัศน์แต่ละด้านนั้นจะไม่ตายตัวอาจเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของเด็กด้วย

ผลการวิจัยที่ได้นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Slaby และ Frey (1985) , Marcus และ Overton (1978), Bem (1989), Martin และ Little (1990) และ Bhogle และ Seethalakshmi (1992) ที่พบว่า ความคงที่ทางเพศเป็นไปตามลำดับขั้นพัฒนาการ โดยที่เด็กอายุมากกว่าจะมีการรับรู้ความคงที่ทางเพศดีกว่าเด็กที่อายุน้อยกว่า และจากงานวิจัยของ Wehren และ Lisi (1983) ยังพบอีกด้วยว่าการเกิดความคงที่ทางเพศ จะเริ่มต้นจากการไม่มีความคงที่ทางเพศ (no constancy) แล้วจะพัฒนาไปสู่การมีความคงที่ทางเพศแบบไม่แท้จริง (pseudoconstancy) และในที่สุดก็จะเกิดความคงที่ทางเพศ (true constancy) ที่มั่นคง

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ลำดับขั้นของพัฒนาการด้านความคงที่ทางเพศในเด็กไทยนั้น เริ่มจากการมีเอกลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) เสถียรภาพทางเพศ (Gender Stability) และความไม่แปรผันทางเพศ (Gender Consistency)

จากการหาคำร้อยละของเด็กกลุ่มตัวอย่างที่ตอบคำถามความคงที่ทางเพศทั้ง 3 ด้านได้อย่างถูกต้อง โดยแยกตามอายุ และเพศ ดังตารางที่ 5 และตารางที่ 6 พบว่า พัฒนาการด้านความคงที่ทางเพศนั้นเป็นไปตามลำดับขั้นตามแนวคิดและทฤษฎีของ Kohlberg จริง โดยเริ่มจากเอกลักษณ์ทางเพศ เสถียรภาพทางเพศ และความไม่แปรผันทางเพศ

ในเรื่องลำดับของการเกิดความคงที่ทางเพศนั้น Kohlberg (Kohlberg 1966 อ้างถึงใน Berk 1991:534) ได้กล่าวไว้ว่า พัฒนาการด้านความคงที่ทางเพศนั้นต้องผ่านขั้นพัฒนาการ 3 ขั้นตอนด้วยกัน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การกำหนดเพศ (Gender Labeling หรือ Gender Identity) โดยเกิดขึ้นในช่วงวัยเด็กตอนต้น อายุประมาณ 2-3 1/2 ปี โดยที่เด็กจะเริ่มเรียนรู้โดยใช้ภาษาเป็นตัวกำหนด เช่น เด็กผู้ชาย เด็กผู้หญิง เป็นต้น แต่ว่าการแบ่งแยกเพศของเด็กนั้นจะยังไม่อาศัยลักษณะของอวัยวะเพศ เช่น เมื่อเราเอารูปภาพของเด็กผู้หญิงที่ไว้ผมสั้นให้เด็กดูแล้วถามเด็กอายุ 4 ปีว่า "ตุ๊กตาที่เห็นอยู่นี้เป็นเด็กผู้ชายหรือเด็กผู้หญิง" เด็กบางคนจะตอบว่าเด็กผู้ชาย เพราะว่าเด็กไม่ได้สนใจตุ๊กตาอวัยวะเพศ แต่กลับไปให้ความสนใจที่ทรงผมเพียงอย่างเดียว จึงทำให้เด็กบางคนตอบคำถามผิด นั่นก็คือเด็กยังขาดเอกลักษณ์ทางเพศอยู่นั้น จนกระทั่งเด็กอายุ 5 ปีจึงจะมีเอกลักษณ์ทางเพศที่สมบูรณ์ ส่วนในขั้นที่ 2 เป็นขั้นของเสถียรภาพทางเพศ (Gender Stability) โดยจะอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 3 1/2 ถึง 4 1/2 ปี โดยที่เด็กจะทราบว่าเมื่อเวลาผ่านไป หรือช่วงเวลาที่ผ่านมานั้นเขาจะยังคงเป็นเพศเดิมอยู่ เช่น เมื่อเราถามเด็กผู้หญิง หรือเด็กผู้ชายบางคนอายุ 5 ปีว่า "ถ้าหนูโตขึ้นหนูจะเป็นคุณน้าหรือคุณแม่" ก็จะมีเด็กผู้หญิงบางคนตอบว่า "เป็นน้าก็ได้" หรือเด็กผู้ชายบางคนตอบว่า "ไม่รู้เหมือนกัน" นั่นก็แสดงว่าเด็กยังขาดเสถียรภาพทางเพศอยู่จนกระทั่งเด็กอายุ 6 ปี จึงจะมีเสถียรภาพที่มั่นคงได้ ในขั้นที่ 3 ก็คือ ขั้นของความไม่แปรผันทางเพศ (Gender Consistency) จะอยู่ในช่วงสิ้นสุดวัยก่อนเรียน และวัยเรียนช่วงเริ่มต้น เด็กจะมีความมั่นคงแน่นอนในทุกสถานการณ์ทางเพศ เช่น เมื่อเรานำรูปภาพตุ๊กตาเด็กผู้ชายมาใส่เสื้อผ้าของเด็กผู้หญิง แล้วถามเด็กว่า "ตุ๊กตาตัวนี้เป็นเด็กผู้ชายหรือเด็กผู้หญิง" ในเด็กที่อายุ 7 ปี บางคนจะตอบว่าเป็นเด็กผู้หญิง แต่ในเด็กที่อายุ 8 ปี จะตอบว่าเป็นเด็กผู้ชายทุกคน จึงแสดงว่าความไม่แปรผันทางเพศจะมั่นคงเมื่ออายุ 8 ปี แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า อายุของการเกิดพัฒนาการด้านความคงที่ทางเพศในเด็กไทยนั้นค่อนข้างที่จะช้ากว่าเกณฑ์อายุ

ของ Kohlberg ที่ได้ตั้งไว้ แต่ลำดับขั้นของการเกิดนั้นยังคงเหมือนกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก อิทธิพลของสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมของชาวเอเชีย (Asia) ที่ค่อนข้างจะปิดกั้นในเรื่องที่ เกี่ยวกับเพศ เมื่อเปรียบเทียบกับอิทธิพลของสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของชาวซีกโลก ตะวันตก อย่างเช่น สหรัฐอเมริกา ฯลฯ ในเรื่องของการอบรมเลี้ยงดู การให้ความรู้เกี่ยวกับ เรื่องเพศ เป็นต้น ซึ่งสำหรับในสังคม และวัฒนธรรมของคนไทยนั้น แม้ว่าจะพัฒนาและยอมรับ เกี่ยวกับการพูดถึงเรื่องเพศมากขึ้น (องสุทธ วงศ์ภิรมย์ศักดิ์ 2536) แต่ก็ยังคงไม่เป็นที่ยอมรับ เท่ากับวัฒนธรรม และสังคมของประเทศทางตะวันตก เช่น จากงานวิจัยนี้ พบว่า เด็กไทยจะเกิด พัฒนาการด้านความคงที่ทางเพศ เมื่ออายุ 8 ปี งานวิจัยของ Bhogle และ Seethalakshmi (Bhogle and Seethalakshmi 1992 : 54-55) พบว่า พัฒนาการด้านความคงที่ทางเพศใน เด็กอินเดีย ยังคงไม่เกิดความคงที่ทางเพศแม้ว่าอายุ 6 ปีแล้วก็ตาม ส่วนงานวิจัยของ De Lisi และ Gallagher (De Lisi and Gallagher 1991 : 483-502) พบว่า พัฒนาการด้าน ความคงที่ทางเพศในเด็กอาร์เจนตินาจะเกิดขึ้นเมื่ออายุ 9 ปี และจากงานวิจัยของ Martin และ Little (Martin and Little 1990 : 1427-1439) พบว่า พัฒนาการด้านความคงที่ ทางเพศในเด็กอเมริกาจะเกิดในช่วงอายุประมาณ 53-65 เดือนเท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว จะพบว่า เด็กไทยจะเกิดพัฒนาการด้านความคงที่ทางเพศช้ากว่าเด็กอเมริกา แต่จะเกิดพัฒนาการ ด้านความคงที่ทางเพศได้เร็วกว่าเด็กอาร์เจนตินา ส่วนเด็กอินเดียยังเปรียบเทียบไม่ได้เนื่องจาก ว่ายังไม่ได้ทดสอบว่าพัฒนาการด้านความคงที่ทางเพศที่สมบูรณ์จะเกิดขึ้นเมื่ออายุเท่าไร แต่คาดว่า คงช้ากว่าเด็กอเมริกาอย่างแน่นอน ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาแล้วนี้จึงสามารถที่จะอธิบายได้ว่า เพราะ เหตุใด เด็กไทยจึงมีพัฒนาการความคงที่ทางเพศช้ากว่า และเร็วกว่าเด็กบางเชื้อชาติ ดังที่ Ginsburg และ Opper (Ginsburg and Opper 1962 : 152-153) ได้กล่าวไว้ว่า ระดับ อายุของการเกิดมโนทัศน์แต่ละด้านนั้นจะไม่ตายตัว อาจเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อม สังคม และ วัฒนธรรมของเด็กด้วย แต่จะต้องเป็นไปตามลำดับขั้นของพัฒนาการ

ผลการวิจัยที่ได้นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Slaby และ Frey (1975), Marcus และ Overton (1978), Fagot (1985), Taylor และ Carter (1987), Bem (1989), Martin และ Little (1990), Bhogle และ Seethalakshmi (1992) ที่พบว่า พัฒนาการด้านความคงที่ทางเพศเป็นไปตามลำดับขั้นของพัฒนาการ โดยเริ่มจากการมีเอกลักษณ์ ทางเพศ ตามด้วยเสถียรภาพทางเพศ และความไม่แปรผันทางเพศ ซึ่งเป็นขั้นสุดท้ายของการ เกิดความคงที่ทางเพศ

สมมติฐานข้อที่ 2 เด็กหญิงจะมีพัฒนาการด้านความคงที่ทางเพศดีกว่าเด็กชาย

จากการทดสอบสมมติฐานด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนสองทาง (TWO-WAY ANOVA) ดังตารางที่ 3 พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งเด็กหญิงและเด็กชายมีพัฒนาการด้านความคงที่ทางเพศไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่า เพศไม่มีผลต่อพัฒนาการด้านความคงที่ทางเพศของเด็ก ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ในปัจจุบันนี้สังคม และวัฒนธรรมได้เปลี่ยนแปลงไป โดยที่เด็กสามารถที่จะรับรู้ข่าวสารจากโลกภายนอกได้มากขึ้น เช่น จากการที่ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายได้มีโอกาสเข้าโรงเรียนอนุบาลได้แบบปะปนกันต่างเพศกัน ทำให้เด็กเกิดความสนใจถึงความแตกต่างระหว่างเพศเหมือน ๆ กัน ทั้ง 2 เพศ อีกทั้งปัจจุบันนี้มีการสื่อสารที่ดี ดังนั้นเด็กจึงสามารถที่จะรับรู้ความคงที่ทางเพศได้ใกล้เคียงกัน เช่น จากการ์ตูนในเกมส์คอมพิวเตอร์ หนังสือการ์ตูนต่าง ๆ รวมถึงการ์ตูน ภาพยนตร์ หรือละครในโทรทัศน์ก็ตามล้วนแต่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ความคงที่ทางเพศของเด็ก ทำให้เด็กทั้ง 2 เพศมีการรับรู้ที่ไม่แตกต่างกันมากนัก (ธงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ 2536 : 7) ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 2 ที่ว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนความคงที่ทางเพศแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น จากตารางที่ 5 จะเห็นได้ว่าในทุกๆระดับอายุ จำนวนของเด็กที่ตอบคำถามเกี่ยวกับความคงที่ทางเพศได้อย่างถูกต้อง โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน จะพบว่าทั้งจำนวนเด็กหญิงและเด็กชายสามารถตอบคำถามในแต่ละด้านได้อย่างถูกต้องมีจำนวนใกล้เคียงกันอีกด้วย ซึ่งคาดว่าน่าจะมีอิทธิพลมาจากสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปนั่นเอง ซึ่งเมื่อก่อนเด็กหญิงอาจจะมีความคงที่ทางเพศดีกว่าเด็กชาย อาจเนื่องมาจากเด็กหญิงมีความสามารถในการใช้ภาษาคิดว่าเด็กชาย เพราะการที่เด็กหญิงจะเรียบร้อยจึงชอบที่จะฟังทำให้การใช้ภาษาคิดว่าเด็กชาย ซึ่งชอบมีกิจกรรมมากกว่า (ประสาท อิศรปริศา 2534 : 4-5) หรืออาจจะเนื่องมาจากการที่เด็กหญิงได้มีโอกาสที่จะได้ใส่เสื้อผ้าของเด็กผู้ชาย เช่น กางเกง เป็นต้น ทำให้เด็กหญิงมีการรับรู้ความคงที่ทางเพศดีกว่าเด็กชายที่ไม่มีโอกาสที่จะได้ใส่เสื้อผ้าของเด็กผู้หญิง เพราะว่าบรรทัดฐานของสังคมยังไม่ยอมรับ (Bhogle and Seethalakshmi: 54) แต่ปัจจุบันนี้เด็กสามารถที่จะรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากโลกภายนอกได้เท่า ๆ กัน เช่น ละคร ในปัจจุบันนี้มีการให้ผู้ชายมาแต่งตัวเป็นผู้หญิง เป็นต้น หรือแม้แต่การแต่งเครื่องแบบของโรงเรียนที่ต้องกำหนดให้ เด็กชายต้องใส่กางเกง เด็กหญิงต้องใส่กระโปรง หรือการเข้าห้องน้ำก็ยังต้องให้แยกเด็กหญิงกับเด็กชาย ซึ่งก็จัดได้ว่าเป็นการให้เด็กรู้จักแบ่งแยกเพศของตนเองและผู้อื่นได้ในเบื้องต้น รวมถึงการได้เรียนรู้จากคุณครู และ

การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่เปลี่ยนแปลงไปอีกด้วย

หรือสามารถที่จะกล่าวโดยสรุปได้ว่า ความแตกต่างทางเพศเป็นผลมาจากการเรียนรู้ในสังคม หรือสิ่งแวดล้อมที่เด็กอาศัยอยู่ ฉะนั้นคุณลักษณะที่เด็กเพศใดเพศหนึ่งดีต่อกว่าเด็กอีกเพศหนึ่ง ก็อาจจะพัฒนาขึ้นให้เด่นเท่าเทียมกับเด็กอีกเพศหนึ่งได้ ถ้าสังคมได้ปฏิบัติต่อเด็กทั้งสองเพศในลักษณะที่เท่าเทียมกัน (ประสาท อิศรปริดา 2536 : 6)

ผลการวิจัยที่ได้นี้ยังไม่พบว่า มีงานวิจัยที่สนับสนุน ดังนั้นจึงควรที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยต่อไป